

EMLÉKEZÉS KLEIN ESZTERRE ÉS SZEKERES GYÖRGYRE

LACZKOVICH MIKLÓS ÉS T. SÓS VERA*

Klein Eszter és Szekeres György, az Ausztráliában élő magyar származású matematikus házaspár házasságuk 70. évében, egyazon órában, 2005. augusztus 28-án elhunyt.

Mindketten Budapesten születtek, Klein Eszter 1910-ben, Szekeres György 1911-ben. Szekeres György 1932-ben szerzett vegyész-mérnöki diplomát a Budapesti Műszaki Egyetemen, majd mérnökként dolgozott a simontornyai börgyárban 1939-ig. Klein Eszter a Pázmány Péter Tudományegyetemen végzett matematika-fizika szakon. 1939-ben az üldözések elől Shanghajba menekültek. 1948-ban Ausztráliába települtek át. Szekeres György 1963-ig a University of Adelaide, majd 1963-tól 1976-ig a University of New South Wales professzora, 1976-tól haláláig az utóbbi egyetem emeritus professzora volt.

Mindketten nagy mértékben hozzájárultak az ausztrál matematikai élet megszervezéséhez és ápolásához. A matematikai tehetséggondozás megteremtésében a magyarországi hagyományokat átültetve középiskolai folyóiratot alapítottak, és elindították a középiskolai és egyetemi matematikai versenyeket. Szekeres György matematikusok több generációját indított el pályáján; közülük többen a nemzetközi matematikai élet élvonalába kerültek.

Szekeres György alapító tagja volt az Ausztrál Matematikai Társulatnak. 1963-ban az Ausztrál Tudományos Akadémia tagjává választotta; 1986-ban lett a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja. Számos területen alkotott maradandót, így többek között a kombinatorikában, geometriában, számelméletben, csoportelméletben, általános relativitáselméletben, ami tudományos munkásságának különlegesen széles spektrumát jelzi.

Szekeres György sosem részesült formális egyetemi szintű matematikai képzésben. Hogyan tett szert akkor ilyen hatalmas matematikai műveltségre? Ő maga erről így beszélt Sidney-ben a 90. születésnapja tiszteletére rendezett banketten: „Ahelyett, hogy egy disszertáció írásával gyötörtem volna magam valamely híresség – mint Fejér vagy Riesz – vezetése alatt, inkább szenvedélyesen matematikát olvastam. Matematikai tudásom nagy részét a kortársaimmal, Erdős Pállal és Turán Pállal való együttműködés révén szereztem.”

---

*Megjelent az *Emlékbeszédek 2002–2005* című könyvben (MTA, Budapest, 2006).

Klein Eszter Turán Pállal, majd később Erdős Pállal együtt végezte matematika tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Mindhárman tagjai voltak annak a fiatal matematikusokból álló csoportnak, amely később Anonimus körként vált ismertté. Valószínűleg Klein Eszter volt az, akin keresztül Szekeres György kapcsolatba került ezzel a csoporttal. De Klein Eszter szerepe ennél több volt. Ahogy Szekeres visszaemlékezett: „Az Eszter által fölvetett geometriai probléma volt az, amelyen keresztül megtanultam, hogy mit jelent teljes koncentrációval kitartóan küzdeni egy matematikai probléma megoldásáért.” Ez a maga korában merőben újszerű probléma olyan vizsgálatokat indított el, amelyek a diszkrét matematikának a mai napig intenzíven kutatott, eredményekben és nyitott kérdésekben gazdag témaköreivé váltak.

Már 1933-ban megjelentek Erdős Pállal, illetve Turán Pállal írt közös dolgozatai. Ez az együttműködés, amely három kontinens távolságát áthidalva hosszú évtizedeken át tartott, olyan vizsgálati irányokat indított el, amelyek a matematika fejlődésére döntő hatást gyakoroltak. Valójában a matematikai együttműködés és közös publikálás a teljes Anonimus körre jellemző volt. A matematikai életben ez abban az időben meglehetősen szokatlan volt még, és úgy véljük, hogy ez az intenzív, újszerű munkastílus – amely ma már a nemzetközi tudományos világban mindennapos és nélkülözhetetlen – a magyar matematikai élet karakterének megformálásában is lényeges szerepet játszott.

Meg kell említenünk, hogy ugyancsak Magyarországhoz kötődik Szekeres György híres általános relativitáselméleti dolgozatának keletkezése és publikálása azon első alkalmommal, amikor 20 év távollét után 1958-ban hazalátogatott. Ez lett egyik legismertebb dolgozata, amelyben előremutató módon megalkotta azokat a matematikai eszközöket, amelyek kulcsfontosságúak a kozmológiai fekete lyukak megértéséhez.

Az 1958-as látogatás után Klein Eszter és Szekeres György gyakran visszatértek Magyarországra. Szekeres György már közel a 90-hez, 1996-ban és 1999-ben is hazalátogatott Erdős Pál temetésére, majd az Erdős Pál emlékére rendezett konferencia alkalmából. Ezen két utolsó látogatásán éppoly aktív volt, mint korábban: előadásokat tartott, újra bejárta a 60 évvel korábbi kirándulásainak helyszíneit – a budai és a pilisi hegyeket –, kamarazenélt és matematizált a barátaival. Az aktív zenélés nagyon fontos része volt életének. Hegedűn és brácsán játszott; a rendszeres házimuzsikálásokon kívül több zenekarnak is tagja volt élete végéig.

Sosem vesztették el a szoros kapcsolatot a magyar matematikai élettel és kultúrával, dacára annak, hogy még 30 évesek sem voltak, amikor el kellett hagyniuk Magyarországot, és így életük nagyobb részét szülőföldjükön kívül töltötték. Mégis, ezek a korai évek egész életükre nézve meghatározóak voltak. Szekeres György ezt így fejezte ki az Erdős Pál temetésén mondott beszédében 1996. október 18-án: „Számomra a Palitól való búcsúzás egyúttal búcsút jelent az ifjú éveimtől és a matematikai beszélgetésektől a városligeti Anonimus-szobornál ... Búcsú gyakorlatilag mindattól, amit Budapest jelentett számomra, és amit egész életemben magamban hordoztam.”

Mindketten nagy úrt hagytak maguk után. Különleges humanitást, erkölcsi tisztaságot, kultúrát sugárzó egyéniségük mindenkire mély benyomást tett, aki ismerhette őket. Klein Eszterre és Szekeres Györgyre szeretettel és tisztelettel emlékszik a magyar és nemzetközi matematikai világ.